

Cymraeg, Saesneg, Cymysneg, Bratiaith - pa un?

Geraint y tu allan i Lys Caernarfon, 8 Medi 1999

Beth, mewn difrif calon, sy'n cymell Cymry 'parchus' canol oed a hŷn i wrthod talu am drwydded teledu a radio ac ymddangos gerbron meinciau ynadon i wynebu dirwyon a chostau trymion ac efallai garchar? Dagrau pethau yn y Gymru sydd ohoni ydi fod nifer cynyddol o bobl wedi cael hen lond bol ar Seisnigrwydd a safon rhaglenni, ac yn arbennig safon iaith radio a theledu Cymraeg.

Sefydlwyd S4C bron i ugain mlynedd yn ôl yn dilyn brwydr genedlaethol gostus i gannoedd o Gymry twymgalon. Cafwyd deddf, Deddf Darlledu 1980, yn sefydlu sianel i Gymru a fyddai'n darlledu rhaglenni Cymraeg ar oriau brig. Gorchymyn y ddeddf hon oedd - ac ydi - fod y sianel yn darparu rhaglenni Cymraeg, ie, **RHAGLENNI CYMRAEG!** Nid rhaglenni Saesneg, nid rhaglenni dwyieithog, nid rhaglenni mewn bratiaith, nid rhaglenni Cymysneg neu Wenglish, nid rhaglenni'n cynnwys talpiau helaeth o Saesneg, ond rhaglenni Cymraeg. Mae gorchymyn o'r fath yn gyson â gorchymynion statudol cyffelyb drwy holl wledydd gwâr y byd. Y cyfan a olyga ydi fod y Gymraeg ar S4C (a Radio Cymru o ran hynny) yn cael yr un parch a'r un safle â'r Ffrangeg yn Ffrainc, y Sbaeneg yn Sbaen, y Gatalaneg yng Nghatalwnia a'r Saesneg yn Lloegr. Och fi!

Ydach chi wedi gwrandao ar Radio Cymru yn ddiweddar? Ydach chi wedi cael eich gorfodi i wrando ar y naill record Saesneg ar ôl y llall? Ydach chi wedi'ch diflasu, yn ogystal a theimlo'n gwbl rwystredig, ynglyn â safon wamal a disylwedd y rhaglenni? Ydach chi wedi syrffedu ar gael eich trin fel sombis?

"Mae BBC Cymru yn gwbl fodlon gyda safon a chywirdeb iaith a chynnwys ei chynnyrch," meddai Aled Glynne Davies, un o bennaethiaid Radio Cymru. Yr un modd S4C. Ai Cymraeg ydi iaith i-dot a Pam fi DU w? Fyddwch chi'n cordeddu wrth wyllo Heno? Ydi cyfweiliadau Saesneg a chaneuon Saesneg at eich dant? Ydi cynnwys y cyfryw bethau mewn rhaglenni Cymraeg yn anhepgorol? Onid ydi'r sawl sy'n gyfrifol yn euog o

anwybyddu gofynion Deddf Darlledu 1980 a'i gorchymyn diamwys i **ddarparu rhaglenni Cymraeg?** Onid penaethiaid S4C a Radio Cymru ddylai fod yn ymddangos gerbron ynadon am y torcyfraith hwn?

Mewn gair, mae yna filoedd lawer o Gymry bellach wedi cael hen ddigon ar Seisnigrwydd cynyddol y cyfryngau Cymraeg. Maent bellach yn cefnu ar yr union sianel a gostiodd mor ddrud iddynt. Mae lle i ofni, wyddoch chi, bod y Seisnigo hwn yn gwbl fwriadol. Mae'n sicr o fod yn haerllug a thrahaus.

Ein dadl ni ydi bod y Gymraeg yn fwy na thebol i gyfleu bywyd yn ei gyflawnder a'i grynsyth a bod y gwasanaeth Seisnigedig presennol yn fygythiad gwirioneddol i safle'r Gymraeg. Galwn am gydnabod y Gymraeg yn iaith darlledu ystwyth a chyfoes trwy ehangu meysydd ei defnydd. Galwn am greu polisi iaith cadarn ar gyfer S4C a Radio Cymru - polisi, nid 'canllawiau' mympwyol a bwriadol anelwig - polisi iaith a fydd yn sicrhau defnyddio'r Gymraeg ar gyfer pob swyddogaeth, gydag urddas apharch.

Rhaid sicrhau bod yr iaith a ddefnyddir yn ddealladwy ac yn gywir. Rhaid ymorol bod y Gymraeg yn rhywbeth amgenach na "iaith carreg fy aelwyd, iaith carreg fy medd" (sob.. sob..). Dyna pam bod cynifer o bobl drwy Gymru benbaladr yn credu mor gryf yn y frwydr hon. Rhaid torri'r efrac a dyfrhau'r gwenith. Rhaid gwrthod arlwy eilradd, arlwy Seisnigedig, arlwy a olyga yn y pen draw (*ar ddiwedd y dydd* yn ôl iaith y BBC!) dranc yr iaith Gymraeg. Mae bellach mor amlwg â haul canol dydd mai manifesto S4C a Radio Cymru ydi'r un mwyaf gwrthun ac anghynnes yn Ewrob gyfan. Dyma fo:

"Wele, mi a'u bwydaf hwynt, y bobl hyn, a wermod, ac a'u diodaf hwynt a dwfr bustl."

Serch hynny, o gofio natur eu harlwyon, go brin fod yr un ohonyn nhw'n gyfarwydd â geiriau proffwydi o'r fath.

Geraint Jones

DEUD i DEUD

Tybed beth ydy barn pobol Llŷn am raglenni S4C a Radio Cymru? Oes 'na ormod o Saesneg arnyn 'nhw? Ydy'r Gymraeg o safon derbynol? Rhian Jones o Efailnewydd a fu'n holi ar ran y Llanw:

'Sw'n i'n licio tasa gin i'r 'gyts' i 'neud yr un peth.

Dydi Lowri Richards o Sarn ddim yn un i falu awyr. "Mae gan Dei Tomos, Hywel Gwynfryn a Nia Roberts Gymraeg da iawn, ond dydi'r safon ddim cystal ar S4C. Cymrwch chi raglen fel 'Heno', sy'n cael ei darlledu ar adeg sydd wedi ei neilltuo ar gyfer rhaglenni Cymraeg. Pam bod angen cael pobol i ganu yn Saesneg ar y rhaglen? Mae 'na ddigon o bobol sy'n gallu canu yn Gymraeg. Rydan ni'n haeddu gwell na hyn." Mae Lowri'n edmygu pobol fel Meredydd Evans sy'n barod i sefyll dros yr hyn y maen nhw'n ei gredu. "Dw i'n eu hedmygu nhw'n fawr iawn - 'sw'n i'n licio tasa gin i'r 'gyts' i 'neud yr un peth."

Syniadau tebyg oedd gan Silyn Roberts o Efailnewydd. Mae'n casau rhaglenni fel 'Heno' sydd â chymaint o eitemau Saesneg diangen arnynt. Mae o hefyd yn teimlo nad ydi cyllideb y sianel yn cael ei defnyddio yn y ffordd fwyaf effeithiol. "Mae 'na ormod o arian yn cael ei sianelu i un cyfeiriad, i wneud ffilm Nadolig er enghraifft, nes bod y rhaglenni eraill yn gorfod bod yn rhaglenni rhad a diflas. 'Dan ni angen mwy o raglenni da ar gyfer pobol ifainc a rhaglenni dogfen fel y rhai Saesneg sydd ar y teledu digidol efo lluniau da o fyf natur."

...dim byd ond ffarmwrs yn cwyno a chynghorwyr yn malu ca-awyr!

Dydi Sulwen, chwaer yng nghyfraith Silyn, ddim yn cytuno efo'i farn o ynglŷn â'r rhaglen 'Heno'. "Mae 'na ormod o eitemau Saesneg, oes," meddai Sulwen, "ond dw i'n licio'r syniad oraglen sy'n llawn pytiaau byr amrywiol. Efo rhaglen fel 'Heno' does dim rhaid i chi ei gwyllo hi o'r dechrau i'r diwedd - fedrwech chi droi i wrando os oes yna ryw beth sy'n apelio atach chi a chario 'mlaen efo be bynnag ydachchi'n ei wneud wedyn." Reit, cyn iddi fynd yn ffræ, be dach chi'n ei feddwl o Radio Cymru ta? "Rybish!" meddai'r ddau. "Mae isio sgrapio Jonsi a Stondin Sulwyn' - dim byd ond hen ferched yn tynnu ar Jonsi, ffarmwrs yn cwyno a chynghorwyr yn malu ca-awyr!"